

“חיים שיש בהם”

מתוך “ליקוטי שמואל”

מלקט ועורך ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

חיים שיש בהם

הרב חנניה רוזנבלום

שגרת היום של נער חרדי בן 14 היא ייחודית ויוצאת דופן בקרב בני גילו. לאחר סיום לימודיו ב"חיידר", מתחיל הנער החרדי מסע של שלוש שנות לימודים ב"ישיבה קטנה". ביום טיפוסי הוא עשוי לצאת מהבית באזור 6:30 בבוקר כדי להספיק את ההסעה לישיבה. עם ההגעה לישיבה מתחיל המרתון היומי: תפילת שחרית, שיעור בהלכה, ארוחת בוקר קצרה, שיעור של שעתיים, סדר לימוד של שעתיים (בחברותא), תפילת מנחה, ארוחת צהרים, הפסקה של שעה, שיעור של שעה וחצי, סדר לימוד של שעה וחצי, חצי שעה של לימוד בספרי מוסר ("סדר מוסר"), תפילת ערבית, ארוחת ערב, ולקינוח – סדר לימוד נוסף של שעה ורבע. הוא יצא מהישיבה באזור השעה 21:00, ויגיע לביתו סמוך לשעה 22:00. אם הוא ישן בפנימייה, מצופה ממנו להוסיף וללמוד לתוך הלילה. לקראת השעה 11:00, הנער מוכרח כבר ללכת לישון, לאזור כוחות כדי לקום לעוד יום דומה.

תיאור זה אינו קיצוני או יוצא דופן. מדובר בשגרת חיים רגילה, שכל אחד שלמד בישיבה קטנה ליטאית אמור להכיר. מותר לציין שסדר יום זה אינו מותר שפע רב של זמן פנוי לעיסוקים נוספים, לחוגי העשרה או לתחביבים שונים. גם אם מדובר בבחור שנהנה מלימוד תורה, ואכן יש רבים כאלה, אין ספק שהמונטוניות של היום והשבוע מציבה בפניו אתגר משמעותי. הרי לצד לימוד תורה, סביר להניח שלנער צעיר יש עוד כמה רצונות קטנים, הנדחקים הצדה מול סדר יום אינטנסיבי וטוטאלי. ואם מדובר בבחור שאינו נשאב לגמרא כמו דג למים, אורח החיים המקובל עלול ליצור משבר של ממש. אם נצרף למשוואה זו את תקופת ההתבגרות הלא פשוטה והלא יציבה גם ככה, נקבל תמונה מאתגרת עוד יותר.

לעתים מקיימת הישיבה "שבת ישיבה" – שבת שבה שוהים התלמידים בישיבה במקום לחזור לביתם. בשבתות אלה ישמע הנער בשיחת ליל שבת של המשגיח על האושר הגדול של לימוד תורה, על הקנאה של המשגיח עצמו בתלמידים הצעירים היכולים להקדיש את כל עתותיהם ללימוד תורה, נקיים מטרדות החיים המכבידות והמעיקות. מה עובר לבחור בראש כשהוא שומע עד כמה הוא צריך להיות מאושר בביטול החיים? שלא במודע, הוא עשוי להבין שמדברים אתו על יקום מקביל. ישנם חיי החולין הפשוטים והמוכרים: חיי משפחה, חיי חברות, אוכל טוב, ספר מעניין, מוסיקה טובה – הנאות החיים הקטנות, וישנו יקום מקביל. מה שמוטל עליו הוא לבטל את החיים הפשוטים ולדמיין שהוא חי ביקום המקביל. כך במשך שלוש שנים הוא יחיה, ככל שמדובר בנער ממושמע העושה את המצופה ממנו, בתחושה המתגרת של חיים בשני עולמות, העולם הפשוט, על הנאותיו הקטנות (והבזויות), והיקום המקביל שבו יש רק שמחה עליונה של לימוד תורה, עבודת מלך מלכי המלכים הקב"ה. במאמר זה אבקש להתחקות אחר החוויה של קיום חיי תורה ומצוות מתוך הזחה שלהם ל"יקום מקביל". אינני רוצה לעסוק במשמעות הפילוסופית שלה, אלא לתאר את החוויה עצמה ולבחון את ההכרה שהיא יוצרת – סוג של עיון פנומנולוגי.

להבנתי, לצד המעלות הניכרות של השיטה – ואין ספק שהיא ידעה ויודעת להצמיח תלמידי חכמים רבים – לגישה החינוכית העומדת בשורש התפיסה יש גם תוצאות מזיקות הראויות לעיון ולתשומת לב. מתוך כך ארצה להציע גישה תורנית אלטרנטיבית, כזו המאשרת את החיים הפשוטים ומעניקה להם משמעות דתית. ביטול החיים הפשוטים תפיסה חינוכית רווחת בציבור החרדי רואה באדם חלקים שונים, טובים ורעים. תפקידנו הוא להכניע את החלקים הרעים. בשיח החינוכי יש חלוקה בין החלקים המכונים "בהמיים", המושכים לכיוון כל מה שעולמנו השפל מציע, לבין הנשמה, המושכת לעבודת ה'. רוח האדם נמצאת בתווך, בין הנפש הנמוכה לנשמה העליונה, ועליה להכריע את הכף: אם לכיוון הנשמה הנעלה, או לכיוון הנפש הבהמית.

באדם יש תערובת: טוב ורע, מידות נעלות ומידות שפלות. מוטלת עליו המשימה להכניע את הרע בפני הטוב. על פניו, תיאור זה נשמע הגיוני. רוב האנשים יסכימו שיש בתוכנו נטיות שראוי למתן, לצד נטיות שראוי לטפח. השאלה המכרעת היא: אילו חלקים נחשבים רעים, ואילו טובים? בתפיסה שעליה אני מדבר, החיים הפשוטים, הארציים, נחשבים בהמיים. לגישה החרדית הרווחת – המעוגנת בזרמים מסוימים של המסורת ובכתבי גדולי הדורות (עיין למשל במורה נבוכים, חלק ג, פרק ח) – כל הנופל בגדר של "חיים פשוטים", אם צרכים גשמיים יומיומיים ואם צרכי הרוח כמו חברה וכבוד, הוא בגדר "הכרח". יש לספק צרכים אלו אך ורק במידה הנדרשת והנחוצה, ולא מעבר לה. מולם, החלקים הטובים של האדם שייכים אל עולם אחר, שכל תוכנו הוא לעבוד את ה' ולשבת בהיכלו, במנותק מהחיים הפשוטים. יש אמנם סובלנות מסוימת כלפי הצורך האנושי בעיסוק מינימלי בצד הגשמי והחברתי של החיים (עיין במורה נבוכים, שם). היהדות, גם החרדית, אינה מקדשת את הנזירות. אך החינוך מדגיש שגם אם למען בריאות נפשנו אנו נדרשים להפוגות מזדמנות, הרי שמדובר במצב לא אידאלי. שאיפת האדם היא להכניע ככל היותר את הצרכים והרצונות הארציים בפני העיסוק הנעלה של עבודת ה'.

נער חרדי מתחנך בישיבה הקטנה לתפיסה שרצונותיו הפשוטים, אם להתרועע עם חבריו ואם לגלות דברים חדשים ולטעום טעמים לא מוכרים, הם דברים שעליו להילחם בהם. לכל חוויות היומיום, הגדולות והקטנות, אין מקום בתמונה התורנית. בשיחת המשגיח הוא ישמע שקשיי היומיום, שרובם ככולם קשורים למישור הארצי, אינם מבטאים את העולם ה"אמתי", את עולם התורה, אלא את עולם השקר. בעולם ה"אמתי" יש אושר מוחלט בכך שהוא עובד את ה'. ככה הוא אמור להרגיש. מצב עניינים זה מביא לידי אחד מהשניים: או לחוסר כנות; או לתחושות אשמה. הנער יתאמץ לשכנע את עצמו שהוא אכן מאושר רק בעבודת ה'. כשהוא לומד הוא מאושר "באמת", וכל שאר הדברים הנדמים בעיניו אושר וחיים, אינם אלא תעתוע ופיתוי היצר, ועליו להילחם בהם ולבטלם. לחילופין, אם השכנוע העצמי נכשל, הוא עלול להרגיש אשם על כך שהוא לא חש באושר של העולם ה"אמתי", ועדיין מבקש לצרף אליו כל מיני דברים אחרים. קשה מאד להחליט איזו אפשרות מבין השתיים גרועה יותר – אך ברור שאף אחת מהן אינה מרנינה במיוחד.

מובן מאליו שהרוב המוחלט של האנשים אינו חי כך ביומיום. בסופו של יום, שטף החיים חזק מכל. אנשים חווים חוויות פשוטות ועוצמתיות, מבליים זמן איכות עם משפחה ועם חברים, ואף מייחסים לכל זה משמעות רבה – בוודאי בכל הנוגע לתחושת האושר המלווה אותם בחייהם. אך לרבים מאתנו נשאר איזה קול פנימי דק, קולו של המשגיח, האומר להם שכל העולם הזה שקר והבל, וכי המשקל שאנחנו נותנים להנאות הקטנות של החיים אינו מבשר טובות. יתכן שמדובר רק בקול קטן ברכתי התודעה שלנו, קול שאינו זוכה לביטוי מעבר לנקיפות מצפון קלות. עם זאת, לדעתי לגישה חינוכית זו יש השלכות רחבות יותר על אורח החיים של האדם התורני ועל השיפוט הערכי שלו. היא מכוונת את החברה לראות בצרכי הגוף הרוח דברים חסרי ערך. ויש בכך נזק.

ביטול צרכי הרוח כאמור לעיל, הזלזול בחיים הפשוטים אינו מצטמצם רק לצרכים גשמיים כמו מזון ומנוחה. הוא תקף גם כלפי צרכי הרוח – חברה, כבוד וכדומה. הגישה המתוארת לעיל אינה רואה בצורך של האדם בחברה עניין בעל חשיבות בפני עצמו. העניין החברתי מקבל ערך רק כשהוא משמש לעבודת ה'. לפי השקפה זו, הצורך בחברות שלא לשם עבודת ה' שייך לחלקים הארציים שלנו, והשאיפה היא להקטין צורך זה עם הזמן. גם כאן בולט הפער בין השיח ובין המעשה: מטבע הדברים, רוב בני הישיבות מעורבים מאד חברתית. לא זו בלבד, אלא שכאשר נפגוש אנשים שחיים כמעט לגמרי את ה"אידאל" והצליחו לבטל את הצורך בחברה, ניטה לחוש חוסר הזדהות עמוק. אנטי-סוציאליות אינה מעוררת בנו תחושות נעימות. להדגמה, אביא מקרה שהותיר עלי רושם עז. הייתי בקשר עם תלמיד חכם אחד, ונהייתי לדבר עמו בלימוד. כאשר הייתי עומד להיפרד ממנו לשלום, הוא היה מורח חיוך על פניו ומוחקו עוד לפני שהספקתי ללכת. באותו הרגע הייתי מרגיש כמו אתרוג מהודר. להבנתי, התנהגות זו נבעה מתפיסתו, שהצורך של אנשים שיחייכו אליהם הוא צורך נמוך. חווית החיים הפשוטה לא הייתה בעלת משמעות עבורו. הוא לא ראה ערך בחיוך בתור מעשה ידידותי בסיסי. הוא הניח כי גם לי, לאור ערכי הדתיים, אין עניין בקבלת החיוך. החיוך שלו היה הבלחה מאולצת של אנושיות, שקיבלה את התוקף שלה רק מכוח החובה ההלכתית להיות מאיר פנים. למותר לציין שחיוך זה לא גרם לי לתחושה הנעימה שמעורר בנו חיוך אנושי פשוט.

צורך אנושי בסיסי אחר שאינו מקבל הכרה בעולם התורני הוא כבוד. האדם התורני איננו מוכן להודות שחשוב לו שיכבדו אותו. הוא רואה בצורך בכבוד חולשה. הביטוי היחיד של הצורך בכבוד בשיח הציבורי הוא שלילי. "כבוד" הוא נושא רכילותי, המעורר קונוטציה של בוז לאדם שמבקש אותו. החיפוש אחר הכבוד מתפרש בתור רדיפת פרסום ומחמאות, שיש בה מן הזיוף. הרי לא יתכן שיש משמעות "אמתית" לכבוד. כבוד שייך לעולם השקר, והרדיפה אחריו מגיעה מקטנות האדם הרודף אותו. זלזול עמוק זה בצורך האדם בכבוד מתבטא בנסיבות רבות של יחסים בין-אישיים. למשל, ידיד קרוב סיפר לי על האופן שבו סולק משיבתו. הנהלת הישיבה בחרה להודיע לו כי אין לו מקום בישיבה בזמן הבא באמצעות סדרן החדרים. האחראי על שיבוץ התלמידים בפנימייה הודיע לו כי עליו לפנות

את חפציו מחדרו, ואין לו עוד מקום בפנימייה. ידידי סיפר לי את סיפורו כמשיח לפי תומו, בלי שהעלה על דעתו להיעלב מצורת ההודעה.

דברי חכמינו על חובת האדם לכבד את האחר ידועים אמנם לכל, אך כדי להגשים אותם נדרשת מלאכת תרגום ממישור של "מצווה דתית" למישור של אנושיות בסיסית. מחוץ לספרה של מצווה דתית – כיבוד הורים, כבוד תלמידי חכמים, גבולות הלכתיים של כבוד הבריות – לעולם הישיבות יש נטייה לזלזל בצורך האנושי בכבוד. מכאן מקרים מצערים כמו הסיפור של ידידי.

בהתכחשות לצרכים אנושיים שלנו יש חוסר כנות מסוים, כאמור. אנחנו מכירים בהחלט בחשיבות של ענייני העולם, של הגשם ושל הרוח, לתפקוד הבריא שלנו ביומיום, אך ברמה הרטורית והחינוכית אנחנו מתעלמים מהם, מדחיקים אותם ומשתיקים אותם. הדחקה זו מייצרת עובדי ה' המתאמצים לשכנע את עצמם שהחברה והכבוד אינם חשובים להם, וכי הם באמת אינם נהנים מאוכל טוב ומאווירה נעימה. למרות היותם באופן כללי מוכשרים וריאליים, הדיבורים שלהם על עבודת ה' יהיו לעתים חסרי היגיון ומנותקים מהמציאות, כאילו הם חיים את חייו של איזה ספר מוסר במקום לחיות את חיי עצמם. ניסיון השכנוע העצמי, לצד הפער שבין הרצוי לבין המצוי, גורם להם לדבר בחוסר היגיון וללא הזדהות פנימית.

להלן אבקש להציג גישה חינוכית אלטרנטיבית, המאפשרת את החיים הפשוטים ומקבלת אותם. גישה זו שוללת התכחשות לרצונות ולצרכים שלנו, ולהיפך: היא מבקשת להחיל עליהם ולהטמיע בתוכם את המשמעות של החיים התורניים. בסיס הגישה הזו הוא ההכרה שהצרכים והרצונות, ובעצם כל מה שאנו מגדירים וחווים בתור חיים, הם חפצו של הקב"ה. לכולם משמעות – משמעות ארצית, ומשמעות דתית ותורנית. הם לא נבראו כדי שנבטל אותם, חלילה, אלא אדרבה, כדי שנחיה אותם. החיים הפשוטים אינם אתגר שיש להתגבר עליו, אלא יעד לשאוף אליו. הם קיימים כי הקב"ה חפץ בטובתנו ורוצה שנחיה בטוב. ואם זהו חפצו של הקב"ה, אל לנו להתכחש אליו. לפי גישה זו, הדבקות בקב"ה נמצאת בתוך החיים עצמם ולא מחוצה להם. עולם החומר הוא חלק מרצון הקב"ה. חיים בעולם הזה והישמעות לצרכים הטבעיים שלנו, הם מילוי רצונו של הקב"ה.

קבלת החיים הפשוטים "וירא א-להים את כל אשר עשה, והנה טוב מאד" (בראשית א, לא). ההכרה בכך שצרכינו הטבעיים הם גילוי של רצונו יתברך, מביאה אתה עומק מיוחד לחוויות של עולם החומר. היא מכניסה את החיים הפשוטים לתוך מסגרת אהבת הקב"ה אלינו ורצונו להיטיב אתנו. ההכרה שהקב"ה חפץ בהנאה שיש לנו מאכילת תפוח או משיחת רעים, מפיחה בהן עומק ומשמעות. ההנאה עצמה הופכת לחלק מהחיבור שלנו אל הקב"ה; הוא מתגלה דרך העולם ודרך החיים. התוצאה הישירה של הכרה זו היא ההערכה של מה שאנו מקבלים מהעולם. הדברים שנראים הכי טריוויאליים – אוכל, בגדים, בית, משפחה, חברים – יוצאים מסתמיותם וזוכים לממד של אהבת הקב"ה. עולם החומר מקבל ערך חשוב, הרבה מעבר לסיפוק הצורך המידי שלנו או כורח הקיום. לגישה זו, בניגוד גמור

לגישה המתנגדת לחיי החומר, התורה מעניקה לחיים הפשוטים מסגרת של קשר עם הקב"ה וחיבור לרצונו.

לשם המחשת הרעיון נבחן איך מתפרשת לפי כל אחת מהגישות מידת ה"הסתפקות במועט". לפי הגישה הראשונה, "הסתפקות במועט" היא תכלית לעצמה. מידה זו מבטאת את ביטול החיים, תוך הפנמה שהחיים ה"אמתיים" הם רק חיי התורה. מנגד, לפי הגישה השנייה, "הסתפקות במועט" מבטאת את מידת "השמח בחלקו". ההסתפקות במועט אינה מבטלת את החיים, אלא מעמיקה את החוויה שלהם ובכך מביאה את האדם לידי שמחה, סיפוק ואושר מרווה. במקום שלילת החיים, "הסתפקות במועט" נובעת ממקום של הערכת החיים. היא מלמדת אותנו לחוות את עושרם של החיים אפילו בפלח של תפוח, בלגימה קטנה של חיים.

הרצון ליהנות ממה שהעולם החומרי מציע לנו הוא אינסטינקטיבי. בחיים חסרי הכרה, האינסטינקט יניע את האדם להשיג עוד ועוד מהעולם החומרי. בולמוס זה יוצר נזק, ומונע מהאדם ליהנות ממה שיש לו ולהעריך אותו. הוא אינו מסוגל לעצור ולהתבונן, להכיר את הטוב שבחיי ולהודות עליו, ומיד עם מילוי הצורך הוא מסתכל קדימה ובוחן איך למלא את הצורך הבא. הרדיפה אחר החיים היא תנועה של שינוך דחפים, והיא אינה מאפשרת הנאה ונחת רוח. הוא לעולם אינו מסופק. ההכרה בערכם של דברים, גדולים וגם קטנים, בפרט בתור גילויים של רצון ה', מאפשרת לאדם לחוש שובע.

אפשר לראות את קיום העיקרון האמור אצל אנשי תורה נעלים המפיקים הנאה גדולה מאכילת תפוח, למשל. הם רואים בתפוח את מתנת ה' אליהם, ומתענגים על יופיו, על טעמו ועל עצם קיומו. (נדמה שמסיבה זו אמר הרב יעקב קמינצקי זצ"ל שלא ראוי ללמוד ולאכול יחדיו; האכילה עצמה דורשת תשומת לב מלאה). הנאה זו אכן מספקת אותם, ועל כן הם אינם שואפים להרחיב את מעגל הרצונות והסיפוקים שלהם. זהו תוצר של החשיבות העמוקה שהם מייחסים לכל דבר קטן וגדול בחייהם. תלמידי חכמים מביאים שלום לעולם הדמות הנ"ל של תלמיד חכם, היודעת להחדיר לתוך העולם הפשוט את הממד של אהבת ה', היא ה"מביאה שלום לעולם". לפי גישת "ביטול החיים", ההתעלמות מהרצונות הפשוטים עושה אותנו לאנשים נעלים ורוחניים יותר, רחוקים מהבלי העולם הזה ודבקים בתורה. אולם ההיפך הוא הנכון. אם אנו תופסים את התורה בתור ניגוד לחיים הפשוטים, נגזר עלינו לחיות את רוב ימינו, ולפחות חלק משמעותי מהם, ללא תורה. רק מתי מספר חיים את האידאל של ביטול החיים הפשוטים במובן המלא שלו, ועבור כל השאר נמצא, שחלקים נרחבים מהזמן יוצאים בהבל, ללא תורה. מנגד, כאשר אנו חווים את התורה בתור חלק מחיינו, הם מתמלאים ברוחניות.

קחו לדוגמא את תחושת תלמיד הישיבה רגע לאחר שיחת המוסר של המשגיח. שיחות רבות מנסות להעתיק את שומעיהן מהעולם המוכר לעולם ה"אמתי". ראוי לשמוע אותן בחרדה ראויה, ולחוות בהן תחושת מרירות על ריחוקנו מהדבקות השלמה בעבודת ה', על עוון "ביטול תורה" של שיחות רעים, ועל הריחוק מהאידאל של דבקות בעולם הנעדר מחוויות

החיים הפשוטות. אך מה קורה רגע לאחר תום שיחה? שלא במודע, אנו מייחלים לשכוח אותה, מתוך ידיעה ברורה שאין אפשרות לקיים את הדברים בחיים הממשיים. אנו אנשים בעלי רגשות אנושיים וצרכים אנושיים, ואלו גוזרים על תוכן השיחה אורך חיים קצר מאוד. זוהי מלחמה אבודה מראש. לעומת זאת, אם האדם מכיר בכך שהחיים הפשוטים הם חלק מגילוי רצונו יתברך, הוא יכול לחיות בשלום בעולם, שכן גם לחוויות הפשוטות יש משמעות במסגרת חיים של קדושה. גישה זו מאפשרת לאדם להרגיש מאושר במה שהוא: ברצונותיו ובצרכיו ובסיפוקם, באופן שחיי החולין יוצאים מבחינת כורח, מתנערים מאפרוריותם, ויכולים להצטרף אל הקודש. גם הגישה לקיום מצוות התורה עוברת שינוי עומק.

מצוות התורה מטילות עלינו הגבלות רבות. הן קובעות לנו מה לאכול, עם מי מותר להתחתן, מה מותר לעשות ומתי. הן מרסנות את סיפוק הדחפים שלנו. לפי גישת "ביטול החיים", הגבלות אלו מבטאות ניגוד לחיים. חוויית המצוות בתור התנגדות לחיים היא חוויה נכונה ואמתית: מתנהלת מלחמה תמידית בין הרצונות הבסיסיים שלנו לבין התורה. ובמלחמה כמו במלחמה, המחירים גבוהים: נפילות, תסכול, קושי, מתח תמידי. חוויית את התחושה הזאת בעוצמה גבוהה בתקופת השידוכים. כששדכן הציע לי או לחברי בחורה "שאינה מדברת לשון הרע", נרתענו מלגשת לשידוך. זה התקבל אצלנו בתור חסרון. התפיסה הלא-לגמרי-מודעת שלנו הייתה שבחורה שאינה חוטאת קצת בלשון הרע היא בחורה שלא ניתן לחיות אתה חיים טובים, הכוללים שיחות שוטפות ונינוחות. מי באמת רוצה חיים כאלה? ניגוד התורה לחיים הציב בפנינו דילמה בלתי אפשרית ביחס לבחירת בת-הזוג. האידאל עצמו, אידאל שכולנו הכרנו ושאפנו לו, עורר בנו רתיעה. אך בתפיסה שהתורה משתלבת עם החיים, משפרת אותם ומאפשרת חיי חברה בריאים יותר – כולל כמובן שיחות משמעותיות, חיבור נכון בין אנשים ותקשורת מעמיקה – הרתיעה נעלמת.

בגישה זו, בחירה בתורה היא בחירה בחיים ("ובחרת בחיים"), והכוונה העיקרית בכך היא בחירה בחיים של העולם המוכר לנו: "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא". בדרך זו, מטרת הגבלות התורה היא ריסון הרצון החופשי, ולא ביטול החיים או בניית עולם מקביל. כן הדבר למשל אצל הורים, המעמידים גבולות לילדיהם. מטרת ההורים אינה לצמצם את חיי ילדיהם, אלא דווקא לאפשר להם לחיות את חייהם באופן מלא יותר, בהבנה שלא ניתן להגשים את כל מה שהם רוצים לקבל או לעשות. כך בדיוק עלינו לראות גם את מצוות התורה: הן אינן באות להתנגד לחיינו חלילה, אלא להיפך – להדריך אותנו כיצד לחיות חיים נכונים וטובים, מתוך מבט רחב. אימוץ גישה זו מפחית משמעותית את הקושי שרבים חווים מול "הגבלות" התורה. גם אם הרצון המידי אינו הולם את הדרישה התורנית, ההכרה שהתורה מתכוונת להיטיב לנו, לא רק באחריתנו אלא גם כאן ועכשיו, מקלה עלינו להקשיב לדבריה. תחושות המרי וההתנגדות לביטול הנאות החיים הפשוטות ייעלמו, וקיום מצוות התורה לא יהיה חוויה של סבל אלא של שמחה כנה.

תפילה של חולין אולי המקום הבולט ביותר שבו ההבדל בין הגישות בא לידי ביטוי הוא התפילה. תוכן התפילות הכתובות שסידרו לנו חז"ל עוסק רובו ככולו בצרכי האדם, לצד

צרכי עם ישראל. מדובר בצרכים הפשוטים המרכיבים את החיים: בריאות, חכמה, גאולה, פרנסה, גשמים ושאר היבטי היומיום. בגישת "ביטול החיים" אין לכאורה חשיבות לכל אותן בקשות: הן הרי אינן שייכות לעולם ה"אמתי". התמודדות עם תוכן התפילות דורשת מגישה זו "תירוץ מתוחכם": הצרכים הגשמיים משמשים אמצעי לאפשר את התפילה. מטרת החיים האמתית היא ניתוק מהחיים; אך כיוון שבעל כרוחנו יש לנו צרכים נמוכים, יש לנצל אותם כדי לעמוד לפני ה' בתפילה ובבקשה. גישה זו מעמידה את המתפלל במצב מוזר: התפילה בנויה על בקשת צרכים. מצד אחד האדם נדרש לחשוב שצרכים אלו אינם חשובים בפני עצמם. אך מצד שני, הוא נדרש להתפלל עליהם בדבקות ובכוונה. כיצד אפוא יכול האדם לעמוד ולהתחנן למילוי אותם צרכים? האם לא ראוי לו יותר לבקש להפסיק להשתוקק אליהם? אולם כאשר אנחנו מבינים כי צרכי האדם חשובים בפני עצמם, התפילה מקבלת משמעות פשוטה וכנה. אנו פונים אל הקב"ה ומבקשים מאתו שייתן לנו את כל הטוב שאנו רוצים וצרכים, מתוך הכרה שהוא עצמו רוצה בכך. התפילה מבטאת את ההכרה שמלכו של עולם רוצה בקשר אתנו, ומשפיע עלינו מטובו. אנו מבקשים על הצרכים והרצונות שלנו, ומודים לו על מילויים ועל כל החסדים המקיפים את חיי היומיום הפשוטים. כך, באמצעות התפילה, מתרוממים החיים הפשוטים ונטענים משמעות.

התפילה היא חוויה של קשר קרוב עם ריבונו של עולם. העובדה שאנו יכולים לפנות אליו ולבקש על צרכינו, מעצימה את המשמעות של הצרכים עצמם. השפעת החוויה התורנית על צרכי הרוח במעבר לצרכי הרוח, נדמה שהשפעת התורה עליהם רחבה ועמוקה אף יותר מהשפעתה על צרכי החומר. בצרכי החומר, התפיסה התורנית אינה משנה את מהות הצרכים, ומשפיעה רק על ההתייחסות אליהם: האדם אוכל את אותו התפוח, אבל מברך עליו לפני האכילה ולאחריה. לעומת זאת, בצרכי הרוח, התפיסה התורנית משפיעה בצורה כה מהותית, עד שניתן לומר כי היא מגדירה אותם מחדש.

נחזור אל הכבוד. בעולם ללא תפיסה תורנית, הכבוד הוא צורך בסיסי התובע את מימושו. האינסטינקטים המובנים שלנו מובילים אותנו לעשות כמיטב היכולת כדי למלא את הצורך. לעומת זאת, לפי התפיסה התורנית שהצענו למעלה, הצורך בכבוד מקבל נופך אלוקי. אם האדם חש צורך שיעריכו אותו, הוא יכול להסיק מכך שהקב"ה מעריך את הקיום שלו. בהסתכלות זו, הצורך בכבוד מזכיר לאדם את אותה רוממות שמייחס הקב"ה לבריאתו, לקיומו ולמעשיו. נמצא שהתפיסה התורנית הגדירה מחדש את הצורך בכבוד: היא הוציאה אותו מהמובן הסתמי של תשוקה אנוכית, ויצקה לתוכו משמעות פנימית עמוקה: אנו בעלי ערך בתור בריותיו של הקב"ה, והוא מחשיב את קיומנו ותובע מאתנו כבוד. בגישה זו הופכת הדאגה לכבוד עצמי לתפקיד חשוב, לחובה ולא לכורח, הן כלפי עצמנו והן ביחסים שלנו עם אחרים, שגם בהם חפץ הקב"ה. באמצעות המבט התורני הופך הכבוד מצורך אנוכי נמוך וחסר משמעות, לחובה א-לוקית יקרה וגבוהה, המלמדת את האדם לכבד את עצמו, כמו גם לחלוק כבוד לאחר.

במבט התורני משקפים צרכי הרוח את המשמעות הפנימית של העולם, ואת היחס הנכון שלנו אליו. גם אם אנו מכירים בקיומן של מידות רעות, אין הכוונה שהצורך הבסיסי או הנטייה הבסיסית היא רעה, אלא שהמידה שלה אינה נכונה. כאשר צורך מסוים אינו מופיע באופן הנכון הוא אכן מזיק, שכן הוא משמש ייעודים שונים מאלו שהקב"ה רוצה בהם. לעומת זאת, כאשר הצורך מופיע במידה הראויה, הוא משמש את הייעוד שהקב"ה יצר לו, וממילא מיטיב עם האדם ועם העולם. חז"ל מגנים אפוא את רדיפת הכבוד, ורואים בה מידה רעה ה"מוציאה את האדם מן העולם" – הוא מרוכז אך בעצמו, והעולם הופך עבורו למכשיר למילוי צרכים אישיים. משם קצרה הדרך לרמיסת העומד בדרכו למילוי צרכיו. אולם, כאשר האדם מבין שהצורך בכבוד הוא תכונה א-לוקית, אזי הכבוד מביא אותו לרוממות ולהכרה בחשיבותו אצל הקב"ה. כבוד זה אינו יכול להביא את האדם לרמיסת האחר, משום שגם האחר, בדיוק כמוהו, חשוב ומרומם אצל הקב"ה, וגם בו הוטמע צלם א-לוקים בעל צורך כבוד משלו.

כאשר צרכי הרוח זוכים להגדרה תורנית נכונה, הם מובילים לבניין העולם, לחיבור בין הקב"ה לברואיו ולחיבור בין הברואים. חז"ל לא גינו ולא ביטלו את הצורך האנושי בכבוד, אלא אפיינו את הדרך הראויה של הופעתו. בגישת "ביטול החיים", גינוי הכבוד על-ידי חז"ל פירושו ביטולו ב"עולם האמיתי". יש לצמצם אפוא את מקומו של הכבוד ואת הצורך בו עד גבול האפשרי – מה שכמובן מקשה על הענקת כבוד לאחרים. לעומת זאת, לפי הגישה השנייה, גינוי רדיפת הכבוד אין פירושו שעצם המושג "כבוד" הוא פסול, ויש למחקו ככל שניתן מהעולם התורני, אלא שהתורה מבקשת להוציא אותו מבחינת רגש אינסטינקטיבי ולתת לו משמעות.

הרגשות שלנו חשובים, והתורה מעניקה להם מסגרת ומוציאה אותם אל הפועל בצורה המיטבית. חשיבות הרגשת האושר ישנה אגדה ידועה על אחד מחשובי ראשי הישיבות בדור הקודם: ניגש אליו פעם בחור ואמר לו שאין לו חשק בלימוד. בתגובה ענה לו ראש הישיבה: "חשק? אני כבר שישים שנה לומד ללא חשק.!" סיפור זה, גם אם מעולם לא התרחש, משקף באופן תמציתי את גישת בעלי "ביטול החיים" לבקשת האושר הבסיסית של האדם. בגישה זו, חוסר סיפוק אינו בעיה עקרונית. עדיף אולי שהאדם ירגיש בחוש את מעלתו ב"עולם האמיתי"; בלימוד תורה יתכן שההנאה הגשמית אפילו מצטרפת למצוות הלימוד (כידוע מדברי ה"אגלי טל" בהקדמה). אך אין בכך הכרח. אך טבעי שאדם ירגיש חוסר נוחות גשמית-ארצית מול דרישות התורה, ואין בכך חיסרון, שכן החוויות הקטנות של האדם ושאלת האושר אינן בעלות ערך עצמאי. אושרו הנצחי שמור לאדם לעולם שכולו טוב, והוא תלוי בכך שהשתדל בכל כוחו לחיות ב"עולם האמיתי", ולא שעה לתביעות הקטנות של עולם השקר.

מנגד, לפי הגישה השנייה, התורה מדריכה אותנו כיצד לחיות חיים טובים ומאושרים המביאים אותנו לידי קשר עם הקב"ה – קשר הקיים בעולם הזה ובעולם הבא כאחד. בגישה זו, שאלת האושר שוות ערך לשאלת קיום רצון ה': אם איננו מאושרים, כנראה אנחנו עושים

משהו לא נכון. הקב"ה רוצה שנהיה מאושרים בעולם. אם ניגש אלינו בחור ישיבה בתלונה שאינו מוצא חשק בלימודו, התגובה חייבת לבחון בכובד ראש את הסיבות לכך. יכולות להיות סיבות רבות לחוסר הסיפוק ממה שממלא את חייו, ובהן גם האפשרות שהבחור אינו מתאים ללימוד כה אינטנסיבי בסגנון אחיד ומסוים. תהא הסיבה אשר תהא, שאלת האושר היא חשובה מאוד, ואין לבטלה במחי יד. החיים הטובים שלנו, והחיבור הפנימי למה שאנו עושים בחיינו הפשוטים והיומיומיים, יכולים ללמד אותנו אם אנו ממלאים את רצון ה', או להפך חלילה. חיים שיש בהם נחזור לנקודת הפתיחה: אותו נער בן ה-14 שהחל את לימודיו בישיבה הקטנה. טיפוח האשליה שלפיה אושרו נמצא רק בעולם ה"אמיתי", וכי עליו לבטל את חיי העולם הזה ככל שאפשר, אינו מעלה את הרמה הרוחנית שלו. לעתים ההיפך הוא הנכון. אנחנו חיים פה, בעולם הזה, ודווקא בו מדריכה אותנו התורה לחיים טובים.

החינוך לביטול החיים הפשוטים יוצר מצוקה אצל תלמידים רבים, ורק מרחיק אותם, בסופו של יום, מהנאה אמיתית בלימוד תורה ובעבודת ה'. עלינו למצוא את הדרכים שבהן יוכל הנער להתחבר ללימוד תורה ללא התחושה שעליו "למות באהל". כן, מצאנו אמרות חז"ל על אודות "דרכה של תורה" – "במיעוט תענוג", "פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה", וכן "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה". אלו מכוונות לעניין אחר. הן מלמדות אותנו שכדי לרכוש מעלה תורנית נדרשות מסירות והשקעה אין-סופית. להבדיל, נוכל למצוא גישה דומה בתחומים כמו ספורט או מוזיקה: גם בהם דוחק המאמן בחניך לזנוח את הכל ולהקדיש את חייו באופן טוטאלי לאימונים. אף אחד אינו מעלה בדעתו שכוונת המאמן היא לבטל את החיים. הוא פשוט מבין שכדי להגיע להישגים נדרשות מסירות, חריצות והשקעה מרובה.

ההבנה כי החיים הטובים משקפים את אהבתו של הקב"ה מרווה אותנו בסיפוק נפשי-פנימי. היא מלמדת אותנו להתייחס ברצינות לצרכי הרוח והחומר, ולבנות אותם בצורה נכונה, באופן שנהיה אנשים שלווים ומתוקנים, בחברה טובה ומתוקנת. היא מדריכה אותנו להתייחס בכבוד לרצונותינו מחד גיסא, ולרסנם מאידך גיסא, מה שמרחיק אותנו מלהתמכר לעצמנו ו"לצאת מן העולם", ומאפשר לנו לחיות בעולם טוב יותר. היא מגלה לנו שהקב"ה חפץ בנו, בעולם שלנו כמות שהוא, וכי הוא ממתין לפניויותינו אליו בתפילה בכל צורך, רצון או מצוקה. כל אלו בונים בריאות ויציבות נפשית ומדריכים את האדם לחיים טובים באמת.

יסודות אלו חשובים לכולנו. על חיינו – חיים שלנו ושל ילדינו – להיות "חיים שיש בהם" – חיים שיש בהם שלום וטובה, שיש בהם ברכה ופרנסה; שיש בהם עושר וכבוד, ושאין בהם בושה וכלימה. חיים אלו הולכים יד ביד עם חיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים. בכניסה לבית המדרש אנו מתפללים "שישמחו בי חברי". על אותו המשקל, עלינו לדאוג שנהיה שמחים בלימודנו ובעבודת ה' שלנו; שאלו יהפכו את החיים שלנו לטובים יותר, ולא להיפך חלילה.

שאלת החיים בעולם של שפע בעבר, ולא דווקא בעבר הרחוק, סוגיות כמו אושר, חווית החיים ורווחה נפשית לא עמדו במרכז סדר היום. החיים היו קשים יותר. אנשים נאבקו כדי לשרוד את היומיום ועבדו עד כלות כוחם כדי להתקיים. לא היה פנאי להתעסק בשאלת האושר. בנסיבות אלו היה קל יותר להתחבר לשלילת החיים הפשוטים; גם ככה אלו לא היו מרנינים במיוחד. היה קל ונוח לדחות את הטוב והאושר לחיי העולם הבא. לעומת זאת, העולם היום צועד לקראת רווחה. החיים הפכו טובים ומזמינים, והאדם פנוי יותר להתעסק בשאלת משמעות החיים, ולא רק בהישרדות. בעולם זה, שאלות של אושר, רווחה נפשית והנאה הפכו יותר ויותר בסיסיות. הן מקיפות לא רק את העולם המערבי, אלא אף את העולם החרדי. בעולם כזה קשה הרבה יותר להתחבר לגישת "ביטול החיים", והיא מובילה לא-אחת לבעיות רגשיות ולקושי בסיסי בקיום התורה. כיון שאנחנו חלק מהעולם (בין אם נרצה ובין אם לאו) על שלל שכלוליו, היא גם גוזרת חוסר כנות וחוסר איזון פנימי.

אם קיום התורה חשוב לנו, עלינו לאמץ גישה תורנית הנותנת מקום לשמחה ולהנאה בחיים הפשוטים, ואינה מנהלת עמן מלחמה. גישה זו עולה מדברי התורה במקומות רבים: הקרבה שלנו לה' משתקפת בחוויית החיים הטובים. החיים הטובים יותר מאפשרים לנו למלא את תפקידנו בעולם בצורה מלאה יותר. השיפור והשכלול של העולם מתאים אותו יותר לרצון הבורא – רצון שיהיה לנו טוב. גישה זו אף עושה את התורה לרלוונטית יותר מתמיד לאלו שאינם יושבי בית המדרש. מילוי צרכים אנוכי ורדיפה אינסופית אחרי אושר – מה שהתאפשר בדורות אחרונים לרגל השינויים העצומים בסגנון החיים – עושים את האדם לאומלל, מתוך נבירה נרקיסיסטית המאכלת כל שמחה. לאור זה, מתחזקת ההבנה כי החיים הטובים הם דווקא חיי תורה, חיים שבהם יוצא האדם מתוך עצמו וזוכה למשמעות אלוהית.

פסוקי התורה מלמדים שהבחירה בתורה היא בחירה בחיים ובטוב. ככל שהעולם מתרחב בממדי האושר שהוא מציע, כך פסוקים אלו נעשים פשוטים יותר ומובנים יותר: האושר נמצא דווקא בהתכוונות נכונה אל החיים, ולא רק בתנאיהם החיצוניים. היום, יותר מאי-פעם, אנשים (דווקא אלו המצליחים ליהנות ממנעמי החיים) סובלים מהרגשת בדידות קיומית עד דיכאון קליני. היום, יכול האדם לחשוב בקלות שהוא מרכז העולם, ומתוך כך לגרום נזק בלתי הפיך לסביבתו, למשפחתו ואף לו עצמו. והיום, אנשים חיים במרוץ אינסופי להגשמת תענוגות ומאוויים, ולעולם אינם רואים את סופו. כל אלו יוצרים צמא לשלוות נפש. תורתנו, תורת חיים, מציעה לנו פתרון למצוקה זו. אם אנו אנשי תורה באמת, חובתנו, מכח האמון שיש לנו בתורה ובנותנה, ליישם את הרעיון של "חיים הם למוצאיהם" בכל תחומי הקיום והשיח בחברה שבה אנו חיים. האמונה שהחיים שלנו יהיו טובים דווקא על ידי החיבור אליו, לתורתו וגילוי א-לוקותו, כאן בעולם שלנו, היא הביטוי הבסיסי ביותר לאמון שלנו בבורא העולם.